

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ»
СЕКТОР ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

ПРОПОЗИЦІЇ
ЩОДО ВКЛЮЧЕННЯ
ДО ПРОГРАМ
ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ
КОНЦЕПТУ ОСВІТИ,
ЩО ВРАХОВУЄ
КОНФЛІКТ

**ОСВІТА
З УРАХУВАННЯМ
КОНФЛІКТУ**

Київ – 2022

Пропозиції щодо включення до програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників концепту освіти, що враховує конфлікт (або освіти з урахуванням конфлікту)

У листопаді 2019 року Україна приєдналася до **Декларації про безпеку шкіл** (англ. Safe Schools Declaration) і стала сотою країною, що підтримує положення цього документа. Впровадження та поширення підходів до освіти, чутливої до конфлікту (англ. Conflict Sensitive Education), є одним із ключових положень у Плані заходів з реалізації Декларації про безпеку шкіл, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.08.21 №898-р.

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію України та розгортання воєнних дій суттєво негативно вплинуло на доступ до освіти, рівні можливості та право на якісну освіту для мільйонів українських дітей та молоді. Війни та конфлікти впливають на освіту на всіх рівнях та формах, завдають шкоду всім учасникам освітнього процесу (вчителям, батькам, учням) і закладам освіти. Значна частина закладів освіти пошкоджуються і руйнуються, освітня діяльність порушується (або й припиняється), учасники освітнього процесу змушені рятувати себе і свої сім'ї від війни. Це спричиняє їх фізичне переміщення і психологічний стрес.

В умовах конфлікту освіті належить важлива роль. Вона є джерелом інформації для усіх учасників освітнього процесу щодо навичок виживання, дає змогу забезпечити захист через формування низки знань та вмінь, слугує для передачі цінностей, сприяє становленню світогляду тощо. Освіта може сприяти соціальній трансформації суспільства – від розрізненості до єднання і навпаки.

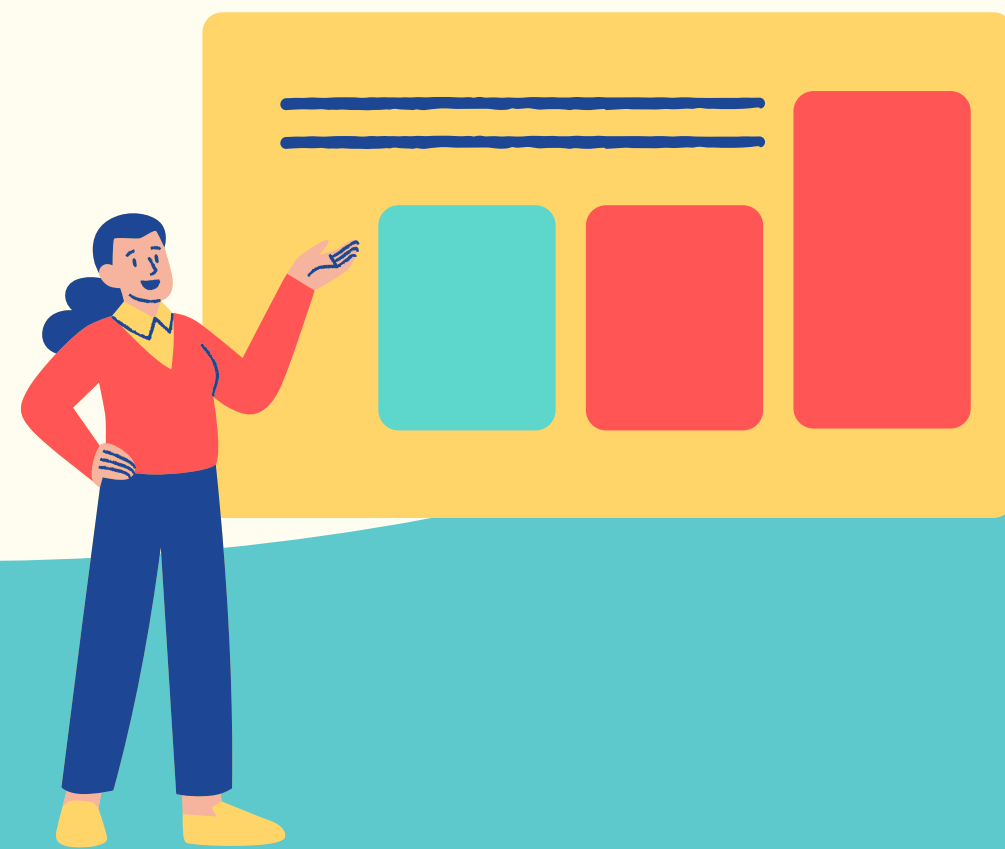
Сьогодні як ніколи освіта має враховувати конфлікт. Це означає, що розроблення і впровадження освітньої політики на всіх рівнях має тримати у фокусі:

- *розуміння природи та чинників конфліктів (явних чи прихованих), які мають місце у суспільстві в конкретний період часу;*
- *контексту, в якому вона (освіта) реалізується;*
- *характер взаємовпливу між конфліктом і освітою, а також якість стратегій, які допоможуть уможливити освіту в умовах кризи та нестабільності.*

Визначальним підходом освіти з урахуванням конфлікту (далі – ОУК) є дії, що збільшують позитивний вплив освіти та мінімізують її негативні наслідки.

Впровадження та поширення підходів до ОУК передбачає розроблення комплексу заходів, які уможливлюють право на освіту в умовах кризи та нестабільності, якими є війна, збройний конфлікт, а також на етапі відновлення. Ці заходи мають бути орієнтовані на дотримання мінімальних стандартів освіти та керівних принципів, одним з основних серед яких є **"Не нашкодь!"**, та передбачати:

- розроблення алгоритмів дій та / чи комплексу заходів для забезпечення освітніх й інших потреб здобувачів освіти та реалізації їхнього права на освіту під час кризи і нестабільності, а також на етапі відновлення;
- спрямування на збільшення позитивних наслідків та зменшення негативних впливів освіти на різних етапах перебігу конфлікту, що визначає зміст освіти й шляхи реалізації;
- розроблення алгоритмів дій та / чи комплексу заходів у межах програм втручання та реагування на різних етапах перебігу конфлікту в різних умовах та з різними учасниками освітнього процесу тощо.

Фахівці розглядають ОУК як триступеневий процес, що містить:

- *розуміння контексту, в якому здійснюється освітня діяльність;*
- *аналіз двосторонньої взаємодії між перебігом конфлікту та освітою;*
- *дії, спрямовані на мінімізацію негативних впливів та максимізацію позитивних наслідків освіти на конфлікт з огляду на визначені пріоритети.*

Визначальним кроком до впровадження освіти з урахуванням конфлікту є розуміння самого контексту конфлікту, його впливу на освіту та суспільство в цілому. Для цього необхідно провести повний аналіз конфлікту, враховуючи його багатовимірність та різнобічні впливи (від військового протистояння до соціально-політичних розломів суспільства, від загроз життю учнів та педагогічних працівників до впливів на їхні світогляди тощо); від безпосередніх наслідків (руйнування освітньої інфраструктури, унеможливлення процесу освіти) до опосередкованих впливів (наприклад, погіршення доступу до освіти дітей з особливими освітніми потребами, дітей з родин внутрішньо переміщених осіб тощо).

Відповідно до концепції ОУК підходи до професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників також мають відображати ситуацію конфлікту, стадію його протікання та перспективи ескалації.

Відповідно до Закону України “Про освіту”, професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання. Професійний розвиток та підвищення кваліфікації може здійснюватися за різними видами (навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо) та у різних формах (інституційна, дуальна, на робочому місці (на виробництві) тощо).

Звертаємо увагу, що заклади освіти, в яких працюють педагогічні та науково-педагогічні працівники, сприяють їхньому професійному розвитку та підвищенню кваліфікації, зокрема в онлайн форматі. Цей формат забезпечує ширшу доступність до навчання для педагогічних працівників, у тому числі й в умовах внутрішнього переміщення.

В умовах воєнних дій радимо суб'єктам підвищення кваліфікації надавати перевагу онлайн-формату з використанням відповідних онлайн інструментів та платформ, що дозволить забезпечити неперервність професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників. Цей формат є більш безпечним в умовах воєнних дій, позаяк дозволяє забезпечувати професійний розвиток педагогічних працівників за різними видами у безпечних місцях.

Суб'єкти підвищення кваліфікації мають враховувати контекст, в якому здійснюється освітня діяльність, аналізувати взаємовпливи освіти і конфлікту, міркувати, які освітні стратегії (в усіх сферах) можуть забезпечити право на освіту, і застосовувати усі можливі засоби, аби зменшити напруженість і збільшити здатність долати конфлікт, мінімізувати негативні наслідки (ескалація конфлікту) та посилювати позитивні впливи (сприяння миру).

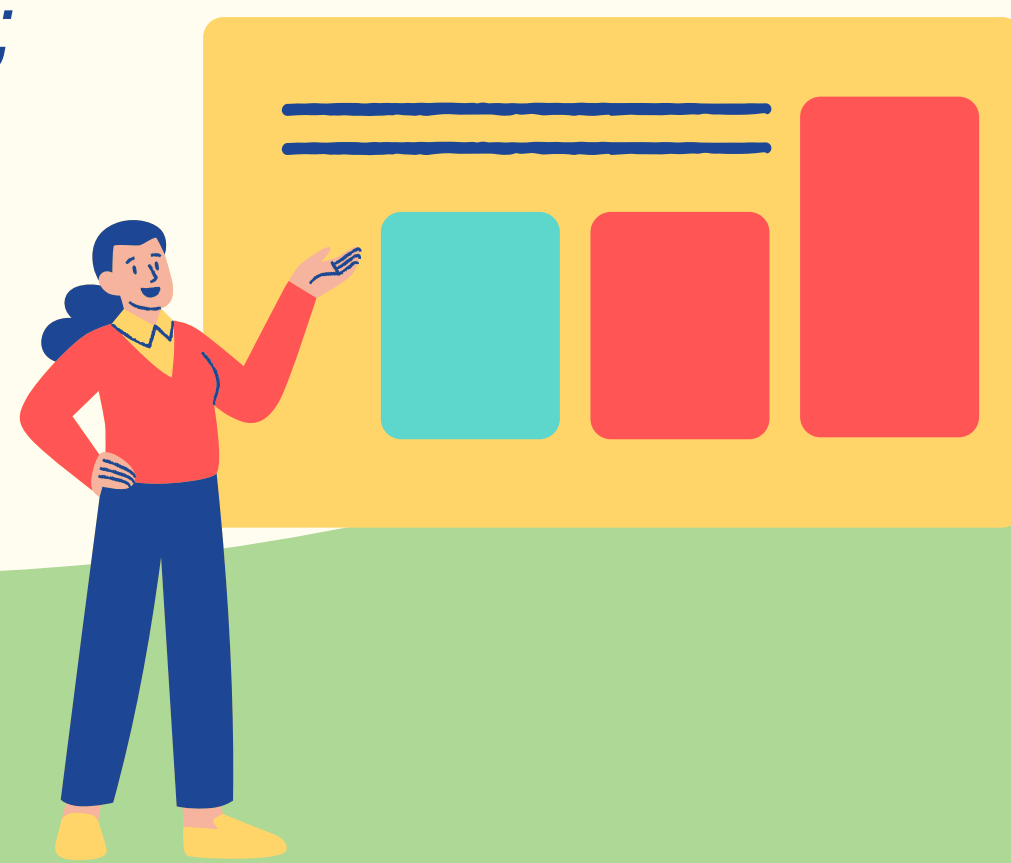

Мета включення компонентів ОУК до програм підвищення кваліфікації та / чи заходів з професійного розвитку педагогічних працівників полягає у:

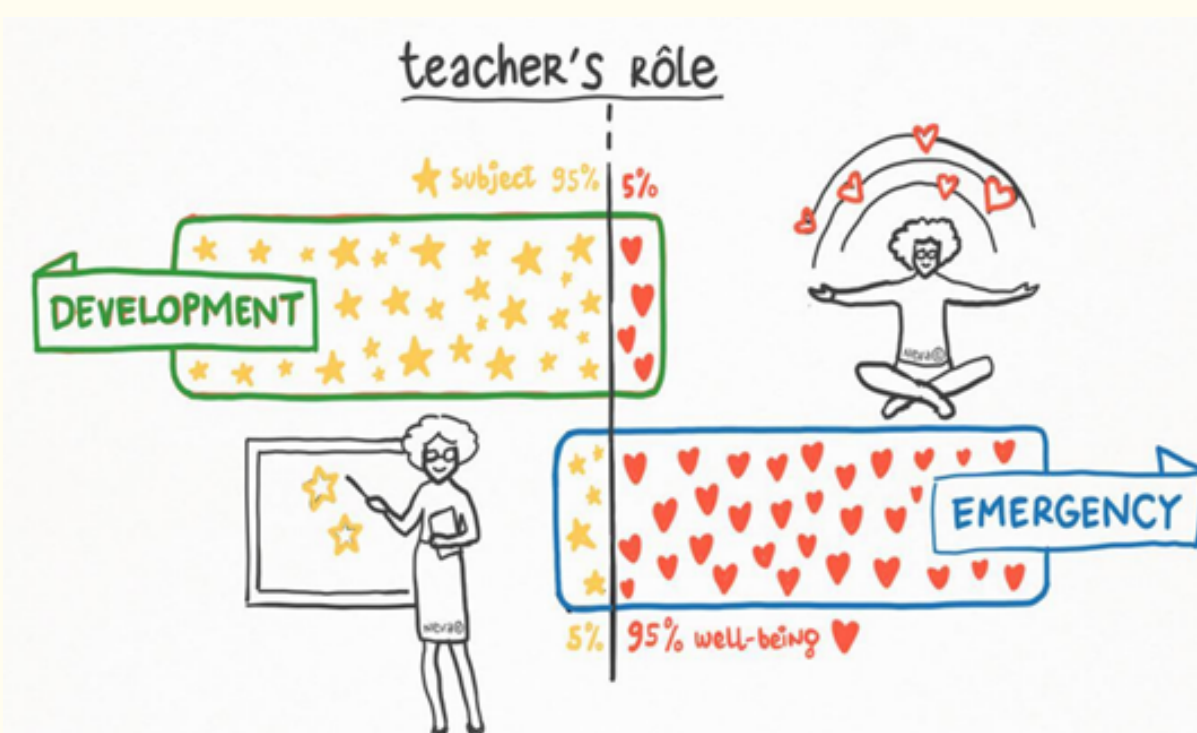
- *підвищенні рівня обізнаності педагогічних працівників щодо застосування конфліктно-чутливого підходу до діяльності та при прийнятті рішень, а також щодо соціальної згуртованості в колективах з урахуванням потреб учасників освітнього процесу, які постраждали / чи можуть постраждати внаслідок конфлікту;*
- *підвищенні рівня професійних і загальних компетентностей педагогічних працівників (зокрема й керівників закладів освіти) відповідно до вимог кваліфікаційних характеристик до роботи в умовах конфлікту та в період відновлення; оновлення професійних знань і умінь педагогічних працівників та керівників закладів освіти в аспектах організації освітньої діяльності та взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу в умовах конфлікту;*
- *формуванні нового педагогічного мислення, готовності педагогів і керівників до створення умов для реалізації прав здобувачів освіти та інше.*

Досягнення поставленої мети передбачає:

- *знайомство з поняттям освіти з урахуванням конфлікту, його змістом, актуальністю та сферою застосування;*
- *усвідомлення ролі освіти у подоланні кризи та розбудові миру;*
- *знайомство з Мінімальними стандартами Міжвідомчої мережі з освіти в надзвичайних ситуаціях (INEE) та Пакетом інструментів для забезпечення права на освіту в умовах кризи і нестабільності;*
- *усвідомлення важливості аналізувати конфлікт, уміння пов'язувати освіту з контекстом конфлікту та застосовувати знання для розбудови освітньої політики;*

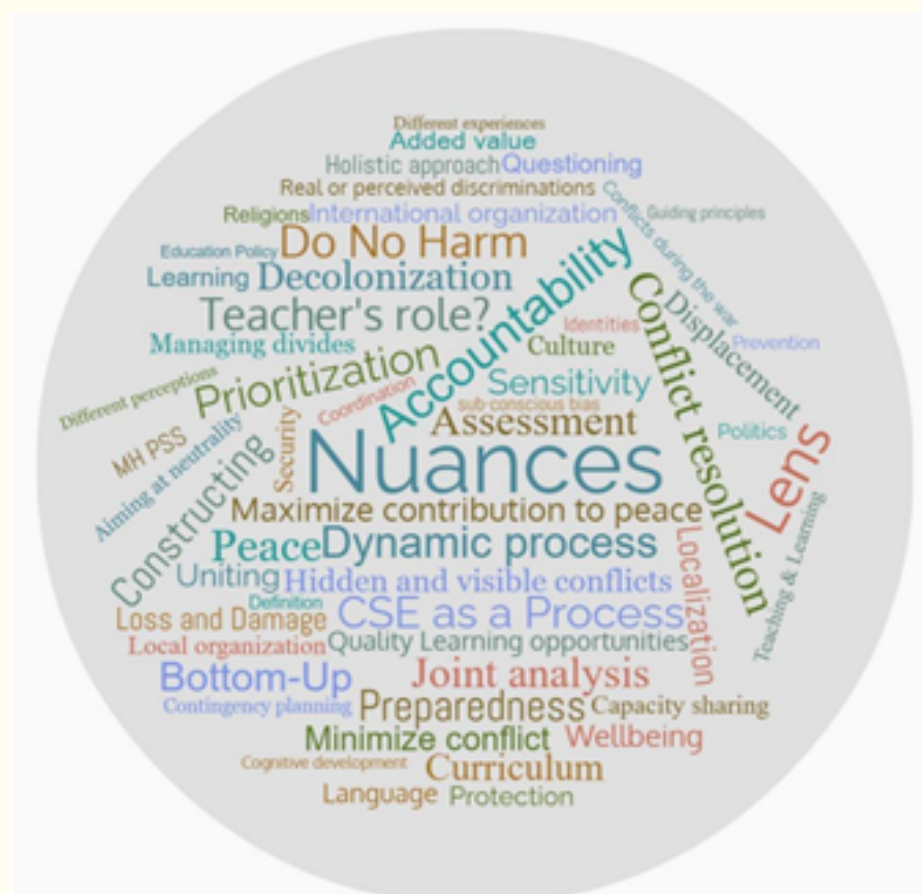
- знайомство зі стратегіями забезпечення і підтримки освіти в умовах збройного конфлікту за стандартами INEE;
- формування в учасників освітнього процесу навичок побудови конструктивного діалогу, усвідомлення власної значущості у миробудуванні, усвідомлення конфлікту як невід'ємної частини життя; створення особистої ефективної взаємодії у конфлікті;
- прагнення забезпечити безпечне продовження освіти в умовах війни, сприяти відновленню освітніх установ;
- удосконалення навичок аналізувати причини виникнення конфліктів; визначати ознаки їх прояву, види, типи, спрямованість і межі поширення, бути свідомим щодо різнобічного впливу освіти на перебіг конфлікту;
- удосконалення здатності використовувати моделі поведінки, зокрема й ненасильницького спілкування, правила організації безконфліктної взаємодії;
- ознайомлення з основними стратегіями, тактиками та технологіями розв'язання конфліктів;
- опанування психологічними прийомами виходу з конфліктних ситуацій;
- удосконалення навичок конфліктно-чутливого викладання (саморефлексії, методик формування та розвитку інклюзивного освітнього середовища, усвідомлення ідентичностей та їх впливу на світогляд і поведінку, розуміння процесів динаміки та трансформації конфлікту, методик викладання для учнів з різним рівнем знань та навичок тощо);
- проектування безпечного освітнього середовища щодо розуміння важливості участі у миробудуванні та вирішенні конфліктів мирним шляхом.

Програми підвищення кваліфікації та / чи заходи з професійного розвитку педагогічних працівників, мають містити підходи ОУК, передбачати розвиток умінь та навичок педагогічних працівників мінімізувати руйнівні наслідки конфлікту в освітньому процесі шляхом зваженого прийняття рішень на основі аналізу конфлікту на всіх етапах його перебігу.

Під час розроблення програм підвищення кваліфікації рекомендуємо суб'єктам підвищення кваліфікації звернути увагу на **Мінімальні стандарти освіти**. Це розроблені Міжвідомчою мережею з питань освіти у надзвичайних ситуаціях (далі – INEE) критерії, що відображають мінімальний рівень доступу до освіти, який має бути досягнутий в результаті надання допомоги для забезпечення освітніх потреб постраждалого населення, зниження його вразливості та підвищення потенціалу в питаннях готовності усієї галузі освіти реагувати на виклики в умовах надзвичайних ситуацій та конфліктів.

Мінімальні стандарти INEE охоплюють питання доступності та освітнього середовища, висвітлюють фактори, які сприяють ефективності викладання та навчання. Йдеться, зокрема, про навчальні програми, підготовку, професійний розвиток та підтримку вчителів, методи навчання та оцінювання результатів навчання. Окремий блок стандартів стосується підтримки та управління персоналом у сфері освіти. Стандарти також фокусуються на розробці освітньої політики, її плануванні та реалізації.

Мінімальні стандарти INEE поділяються на п'ять основних розділів (сфер):

1. Основоположні засади. Особлива увага приділяється необхідності правильного діагностування ситуації на всіх стадіях реалізації програми для найкращого розуміння контексту та відповідного застосування стандартів з інших сфер.

2. Доступність та освітнє середовище. Цей розділ охоплює питання доступу до безпечних та реальних можливостей для навчання. Тематика розкриває важливість взаємозв'язку освіти з іншими секторами, що сприяють підвищенню безпеки, впевненості, а також фізичному, когнітивному та психологічному благополуччю учасників освітнього процесу.

3. Технології викладання і навчання. Розділ розкриває найважливіші елементи, які сприяють ефективності викладання та навчання, включаючи навчальні програми, підготовку, професійний розвиток та підтримку вчителів, методи навчання та оцінювання результатів навчання.

4. Педагоги та інші працівники сфери освіти. Цей розділ охоплює питання підтримки та управління персоналом у сфері освіти (критерії відбору, умови праці, принципи управління, заохочення-винагороди, підтримка тощо).

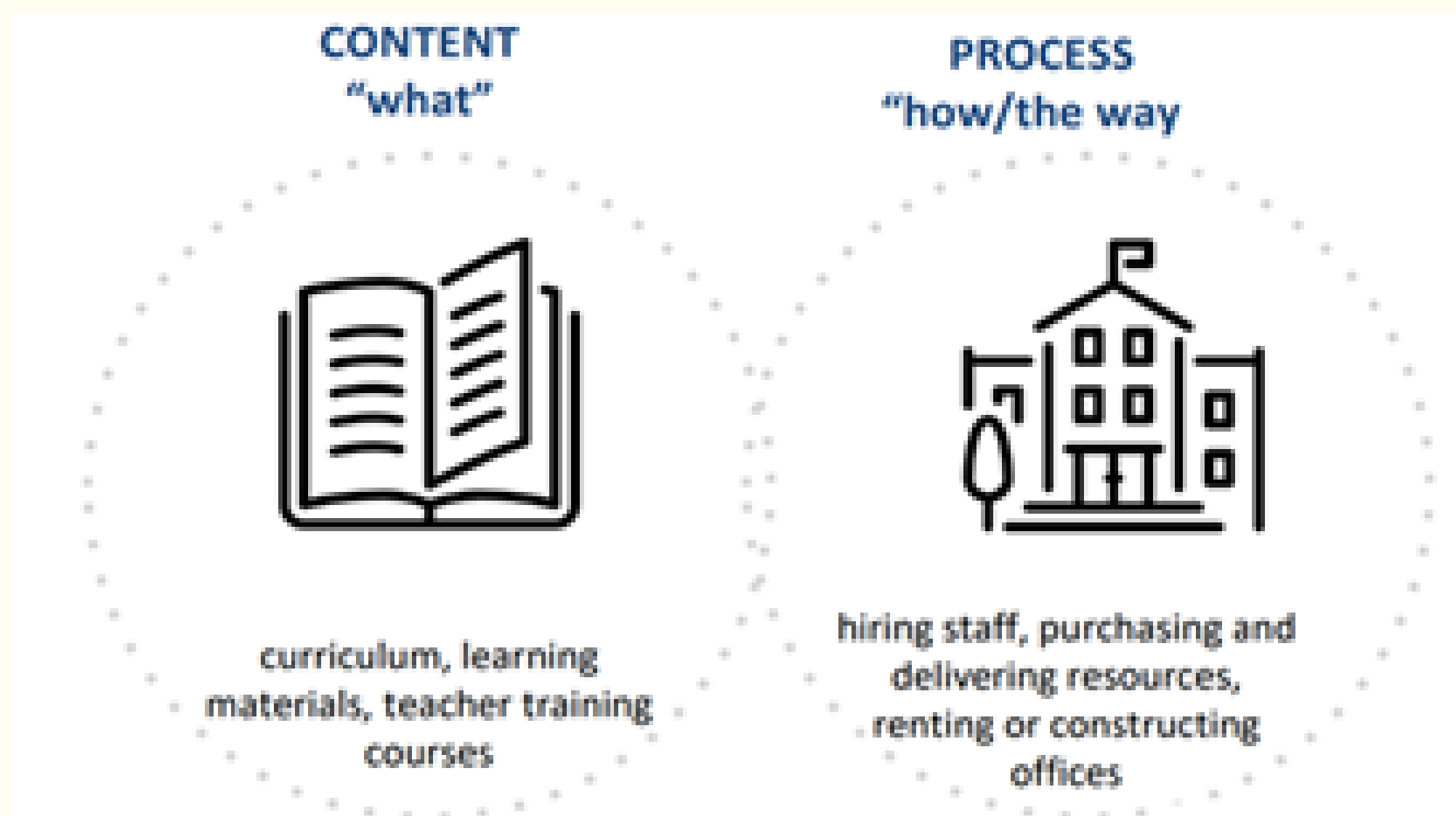
5. Освітня політика. Розділ висвітлює розроблення освітньої політики, її планування та реалізацію.

У рамках пропозицій щодо інтеграції до програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників підходів ОУК в умовах повномасштабного вторгнення російських військ на територію України та розгортання воєнних дій, радимо суб'єктам підвищення кваліфікації звернути увагу на теми:

- *організація освітнього процесу, викладання навчальних предметів (інтегрованих курсів), використання освітніх інструментів, у тому числі в умовах поєднання різних форм організації освітнього процесу, зокрема після вимушеного переривання його звичного перебігу;*
- *збереження права на освіту і доступ до освіти, зокрема й осіб з інвалідністю, та неприпустимість дискримінації за будь-якими ознаками (національністю, соціальним статусом, мовою, політичними поглядами, релігійними уподобаннями тощо);*
- *алгоритм дій та особливості діяльності учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій (повітряних тривог, мінної небезпеки, ядерної загрози та інше);*
- *психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу, що бачили та / чи пережили насилля, втратили рідних та інше.*

В умовах кризи освіта розглядається як сфера, що має ключове значення для стабільного миру, є способом вивчення і поширення загальнолюдських цінностей та протидії нетерпимості, а також сприяє поступовому зменшенню гостроти конфлікту. **Варто уникати маніпулювання освітою, аби не посилювати соціальну напруженість, не загострювати нерівність, не провокувати конфлікти.**

З огляду на ризики впливу збройного конфлікту на психічне здоров'я та благополуччя здобувачів освіти, їхніх батьків (опікунів) та педагогічних працівників, а також пов'язану з цим потребу підвищення кваліфікації педагогічних працівників (в тому числі практичних психологів), є потреба сприяти професійному розвитку педагогічних працівників з питань соціально-психологічної підтримки під час освітнього процесу, зокрема й учасників освітнього процесу, що бачили та / чи пережили насилля, втратили рідних та інше.

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ»

СЕКТОР ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Матеріали цієї публікації можуть вільно використовуватись за умови такого покликання: Пропозиції щодо включення до програм підвищення кваліфікації педагогчних працівників концепту освіти, що враховує конфлікт. УІРО. 2022. 10 с.